

Hilde-Broër-Preis für Medaillenkunst voor Anna Franziska Schwarzbach

Zaterdagochtend 10 september 2011 ontving Anna Franziska Schwarzbach uit Berlijn de Hilde-Broër-Preis für Medaillenkunst, voor haar medaille-oeuvre (afbeelding 1). Dat is in Duitsland de belangrijkste prijs op het gebied van medaillekunst (In Nederland wordt meer het woord penning gebruikt). Deze feestelijke uitreiking vond plaats tijdens de jaarvergadering 2011 van de Deutsche Gesellschaft für Medaillenkunst in Gotha (Thüringen).

Bernd Göbel uit Halle had haar voorgedragen. In zijn toespraak vertelde hij dat Schwarzbach zich laat leiden door vakmanschap, gedrevenheid en op geen enkele wijze te beïnvloeden is door moderne stijlen of modebeelden van dit moment. Dat laatste is juist gezien, omdat vele medaillestijlen op elkaar beginnen te lijken. Zijn verhaal werd geïllustreerd met een diashow. De beelden die wij zagen waren zonder meer indrukwekkend. Een reden om over deze bijzondere prijs en prijswinnares te schrijven.

Nr 1. Anna Franziska Schwarzbach uit Berlijn

Leven en werk

Schwarzbach werd geboren op 21 september 1949 in Rittergrün.

Zij groeide op in een kunstenaarsgezin. Anna Franziska is de dochter van de beeldhouwer Hans Brockhage (1925-2009). Haar opleiding volgde zij op de Bertolt Brecht Hogeschool in Schwarzenberg Erzgeb (nabij Dresden). Daarna studeerde zij architectuur aan de hogeschool voor kunsten Berlijn-Weissensee bij Selman Selmanagic (1905-1986).

Van 1973 tot 1975 was zij werkzaam als architect in Berlijn en werkte onder andere aan het auditorium van Der Palast

der Republik, een groot gebouw aan de Schloßplatz. Van 1975 tot 1979 volgde Schwarzbach een avondstudie portretteren aan de hogeschool voor kunsten in Berlijn-Weissensee.

De kunstenaar is bijzonder veelzijdig en werkt in brons, steen, hout en ijzer; dat laatste fascineert haar enorm. IJzeren medailles zien wij niet zo vaak in ons land, maar bij onze burens wordt het meer toegepast. Net als vele beeldhouwers tekent zij veel en naast haar beelden en medailles maakt zij ook grafisch werk, vooral etsen. Schwarzbach ontving naast de Hilde-Broër-Preis al in 1998 de Ernst Rietschel-Preis* voor haar beeldhouwkunst.

Vanaf 1983 tot heden had Schwarzbach tientallen tentoonstellingen in binnen- en buitenland. Tevens volgde zij in Havana (Cuba) een gietsymposium en kunstproject, dat was in 2009. Zij is lid van de Deutsche Gesellschaft für Medaillenkunst en de Berlijner kring van medailleurs. Sinds 1977 werkt zij als beeldhouwster, momenteel in Berlijn, waar zij ook woont met haar man, de restaurateur Peter Schwarzbach.

Dankwoord en gedicht

In haar dankrede vertelde Schwarzbach dat zij kort tevoren een marionettenvoorstelling had bijgewoond in Salzburg, die zij zo leuk vond dat zij meteen marionettenspeler wilde worden. Maar zij sprak zichzelf streng toe: 'Franziska, blijf bij je klei, gips, hout en ijzer en wacht met het marionettenspel tot een volgend leven.' Daarna

memoreerde zij een bezoek aan het MdM – Museum der Modernen in Monchberg. Daar was de tentoonstelling Rollenbeeld en Rollenspiel.

'Dat is zo als marionetten in de moderne kunst. Andy Warhol schuilt in de kunstenaar Warhol, Johnny Depp in een foto van Man Ray. Maar wat maak ik, vroeg de kunstenaar zich af? Ik maak medailles. Moderne medailles, dus MdM. Ik schuil in dat kleine rondje. Franziska in de kleine cirkel.' Dat bracht haar bij het sprookje Vrouw Holle. Marie springt in een waterput en komt dan terecht vlak bij het huisje van Vrouw Holle. Daar hoort zij broden in een oven roepen: 'Haal ons eruit, haal ons eruit, anders verbranden we, we zijn allang gaar.' Wat het brave kind dan ook doet.

Nr 2. Silene, 80x80 mm Ø, ijzer 2000. Anna Franziska Schwarzbach

Nr 3. Marie Melanie D'Herville-Gohier, 90x90 mm Ø, gips 2004. Anna Franziska Schwarzbach

Daarna hoort zij de appelboom roepen 'Schud mij toch, schud mij toch, de appels zijn allemaal rijp.' Wat Marie eveneens zonder morren doet. Bij Vrouw Holle in dienst doet zij naar tevredenheid alle huishoudelijke klusjes en wordt bij het weggaan beloond met goud. 'Zoals ook ik beloond word met goud', aldus de laureaat. Zij zegt verder: 'Ik denk dat in de kleine cirkel het universum schuilt. Alles kan in de cirkel verbeeld worden. De geschiedenis, biografieën en het menselijk lijden.'

Daarna droeg zij een gedicht voor, vol met woordspelingen, humor, ernst, over de medaillekunst. Over hakken, kneden, zelf sokken stoppen, steen beïtelen, hout gutsen en veel meer, waardoor zij een aandachtig publiek aan het lachen kreeg. Hierbij het begin van het lange gedicht: *Ritzen, schnitzen, hacken, kneten, Die Gedanken nicht zerreden. Über Stoppelfelder stuppeln, Kartoffeln aus der Erde buddeln. Sich die Socken selber stopfen, Und aus Holz Figuren klopfen.* . . . Schwarzbach besloot met te zeggen dat zij een waardige prijswinnaar zou zijn van de Hilde-Broër-Preis.

Haar medailles

Inmiddels heeft zij ruim honderd medailles gecreëerd, alle varianten meegerekend. Van sommige, zoals Martin Luther, maakte zij wel twintig verschillende versies, van Albert Einstein een vijftal. De materialen die zij gebruikt bij het ontwerpen zijn gips en was, die later gegoten worden in lood, ijzer en brons.

Ik maakte een keuze om u haar vakmanschap en veelzijdigheid te tonen, plus haar verschillende wijzen van werken. De eerste die wij tonen heet *Silene*, (afbeelding 2). Op de bijna ronde medaille kijkt de Silene over haar rechterschouder alsof zij op het punt staat te gaan zingen om ons te verleiden. Het materiaal is ijzer. Dat is opmerkelijk, omdat in Nederland dat materiaal praktisch niet gebruikt wordt.

De kleuren ogen anders dan bij de gebruikelijke bronzen medailles. Op afbeelding 3 ziet u een werkelijk prachtig portret met de titel *Marie Melanie D'Herville-Gohier* (afbeelding 3). Zij leefde van 1800 tot 1880 en was de geliefde van de beroemde homeopaat Samuel Hahnemann. Deze gipsen creatie is gekleurd en het portret heeft een expressieve uitstraling.

De mug is de titel van nummer vier, maar deze medaille heeft een tweede benaming: *als het stil geworden is* (afbeelding 4). Het is een van de zestien medailles die Schwarzbach creëerde voor de versiering van een klok te Lüneburg. Het is een fragiel uitgesneden voorstelling die later in brons is omgezet. *Martin Luther* is in Duitsland en omliggende landen vele malen op de medaille gezet (afbeelding 5). De medail-

leur heeft een geslaagd portret weten te boetseren in was, dat zij later eenmalig in ijzer liet gieten. De medaille van Martin Luther wordt elk jaar op eenendertig oktober geschonken door de bisschop van de evangelische kerk in Duitsland aan een persoon die zich verdienstelijk heeft gemaakt.

Het indringend *Portret van de kunsthandelaar Speler* uit Dresden werd in opdracht van zijn zoon Ralf-Torsten Speler op de beeldenaar gezet en is geplaatst als gedenkteken op een grafsteen (afbeelding 6). *Allegorie* uit de verzameling te Halle, heet het volgend model (afbeelding 7). In het Duits: 25 Jahre Kustodie der Martin-Luther-Universität-Halle-Wittenberg.

Kustodie is een wetenschappelijke verzameling van de Martin-Luther-Universiteit in Halle. U kunt het zien als een oude zolder waar veel spullen te vinden zijn, omdat al ruim vijfhonderd jaar van alles verzameld is. *Emilie* heet het kindportretje dat u ziet op een ovale creatie (afbeelding 8). Het omschrift luidt: *Wie schön leuchtet der Morgenstern...*

Een dubbelportret van *Samuel en Melanie* (afbeelding 9), met de Latijnse tekst: *hoc mostro cineris sinis ossibus ossa sepul-*

Nr 4. De mug, 158x165 mm, brons, 2010. Anna Franziska Schwarzbach

Nr 5. Martin-Luther-Medaille, 105x110 mm, ijzer, 2008. Anna Franziska Schwarzbach

Nr 6. Dr. Ralf-Torsten Speler, 160x160 mm, was. 2005. Anna Franziska Schwarzbach

gro misgentur vivos ut. sogiavit amor. Dit is een van de weinige tweezijdige modellen. Op de keerzijde staat een *Dikke vlieg* (afbeelding 9a). De medaille is in het lood gegoten. Een profiel van Peter ziet u op de volgende creatie (afbeelding 10). Het is de echtgenoot van de kunstenaar. Sommige mensen vragen of het een portret van Schiller is en dan antwoordt de kunstenaar: *Ja, ik heb het geboetseerd voor Schillers 222^e geboortedag. Soms kan dat gebeuren.* De beroemde Tsjechische kunstenaar *Oskar Kokoschka* (1886-1980) was schilder, graficus, schrijver en heeft vele portrettisten geïnspireerd (af-

beelding 11). De medailleur boetseerde dit model voor de 220^e geboortedag van Kokoschka op 1 maart 2006.

Op de foto ziet u een wasfragment voor een doopschaal (afbeelding 12). De titel is *Hrdlichka Christopherus* en is geïnspireerd door een foto die zij zag van de beeldhouwer Alfred Hrdlichka (1928) die op zijn beeldhouwers(reuze)hand een kindje droeg.

De Hilde-Broër-Preis

De beeldhouwster en medailleur Hilde Broër werd geboren in 1904 in Witten an der Ruhr en stierf op 24 november 1987 in Kressbronn am Bodensee. Na haar lagere school begon zij in 1924 te Witten haar studie beeldhouwen bij prof. Wolfgang Wallner aan de Keulse Werkschool. Haar klasgenote Gretel Schulte-Hostedde werd haar vriendin en levensgezellin. Met haar bezoekt zij in 1925 de keramiekklass in Witten bij Dorkas Reinacher-Härlin, waar zij onderricht worden op de pottenbakkersschijf.

In 1927 vertrekt zij met Schulte-Hostedde naar Berlijn. Broër deed een week lang examen om toegelaten te worden aan de Verenigde Staatsschool voor vrije en aanverwante Kunsten. Door Ludwig Gies (1887-1966) werd zij onderricht in beeldhouwen. In 1934 wordt zij bevorderd en verkrijgt daardoor een eigen atelier binnen

de school. Er ontstaan dan vele beelden in klei, gips en cement. Daarnaast maakt de kunstenaar veel mozaïeken en medailles; de meesten hebben Christelijke voorstellingen.

In 1935 verkreeg zij een atelier in Berlijn-Grunewald en studeert enige tijd Bouwkunst, om in 1937 uit Berlijn te vertrekken. Tijdens haar leven realiseerde zij vele beelden, mozaïeken en bovenal medailles waarmee zij naar buiten trad middels tentoonstellingen. Broër wilde de medaillekunst stimuleren en liet een aanzienlijk bedrag na waaruit de Hilde-Broër-Preis ontstond. Zij stierf op vierentwintig november 1987.

Nr 7. Allegorie uit de verzameling te Halle, 96x96 mm, plus, zilver, 2004. Anna Franziska Schwarzbach

Nr 8. Taufftaler Emilie, 95x70 mm, ijzer, 2005. Anna Franziska Schwarzbach

Nr 9. Samuel en Melanie, 91x112 mm, lood, 2004. Anna Franziska Schwarzbach

Nr 10. Profiel Peter, 60 mm Ø, brons, 1981. Anna Franziska Schwarzbach

Nr 11. Kokoschka, 90 mm Ø, gips, 2005. Anna Franziska Schwarzbach

Nr 9a. Dikke vlieg, 91x112 mm, lood, 2004. Anna Franziska Schwarzbach

Op de voorzijde van de prijsmedaille, die door Broër is ontworpen, staan engelen en mensen, op de keerzijde alleen de tekst: HILDE BROËR PREIS - DGMK. Er zijn nu zes prijzen uitgereikt: in 2005 aan Karl Burgeff (1928-2005), 2006 aan Heide Dobberkau (1929)[Lees MK-02 2000], 2007 aan Wilfried Fitzenreiter (1932-2008), 2008 aan G. Angelika Wetzel (1934), 2009 aan Peter Götz Güttler (1939) en in 2011 dus aan Anna Franziska Schwarzbach (1949).

Een nationale prijs op het gebied van medaillekunst bestaat helaas niet in ons land, terwijl er in Duitsland veertien zijn. De Ver-

eniging voor Penningkunst werkt positief, met opdrachten voor medailleurs en ontwerpers. Ook schenkt zij prijzen aan wedstrijden zoals jaarlijks voor de edelsmeden in Schoonhoven.

Sinds 2011 bestaat er in Nederland ook een grote prijs voor medailles, maar dan een internationale: de Jaap van der Veen Teylersprijs. Dat is een gemis voor ons land, want van een nationale prijs kan een grote stimulans uitgaan, zeker als er een thema aan verbonden wordt, zoals portret, eigentijdse creatie of bijzonder materiaal. Het zou mooi zijn als Nederland op dit punt het voorbeeld van onze oosterburen zou volgen.

Arnold Nieuwendam

* (Ernst Friedrich August Rietschel (1804-1861) is een van de belangrijkste beeldhouwers van Duitsland van de classicistische periode. Hij creëerde onder meer het Goethe Schiller-monument in Weimar en het beeld van de dichter Gotthold Ephraim Lessing (1729-1781), dat u kunt vinden in Berlijn.)

Literatuur:

Nieuwendam, A., *Deutsche Gesellschaft für Medaillenkunst 2009*, MUNTkoerier ja-nuari 2010.

Nr 12. Hrdlichka Christopherus, 130x130 mm, was, 1999. Anna Franziska Schwarzbach

Steguweit, W., *Hilde-Broër-Preis für Medaillenkunst*. Die Kunstmedaillen in Deutschland band 26. Catalogus *Die Kunstmedaillen in Deutschland*.

Foto's:

1, A. Nieuwendam, 2 t/m 12 A.F. Schwarzbach en P. Schwarzbach.

Informatie penningkunst op <http://penningkunst.startpagina.nl>

Informatie A. F. Schwarzbach: <http://www.franziska-schwarzbach.de>

munten-
postzegels-
bankbiljetten-
ansichtkaart-
albums
catalogi
voordruk-
blanco-
bladen
banden
cassettes
munthouders
muntboxen
capsules
insteekboeken
insteekkaarten
pergamijn-
hoesjes
pnceiten
loepen
koffers
verzorging
supplementen

www.lindner.nl

Online per Post of via uw winkelier
Al uw benodigdheden voor uw verzameling

DE MAN - WERKENDAM - Vierlinghstraat 6 - 4251 LC - Werkendam - Tel. 0183-502166

muntboxen
meer dan
100
soorten